

התפתחות המשק בחודשי הראשונים של שנת 1955

ע"י מחסני תנובה ביולי ש.ז. היתה 7400 טונות לעומת 11300 טונות ביולי אשתקד, ירידה ב-35 אחוז בערך. ירידה זו בשוק מתבארת בחלקה על-ידי הקדמת הבשלת היבולים הודות למוג האויר הנוח, ובעיקרה הנה תוצאה של צמצום השטחים המעובדים, בגלל המחירים הנמוכים שהשיגו סוגי ירקות מסוימים בעונה הקודמת, ובגלל המעבר לגידולי תעשייה הנהנים מסובסידיות.

שטח גידולי הבעל החורפיים עלה מ-1,715,000 דונם בתשי"ד ל-1,785,000 דונם בתשט"ו, והשטח המושקע עלה מ-57,500 דונם ל-64,900 דונם. לפי סיכומים ארעיים היה יכול החיטה בחורף תשט"ו גדול במידת-מה מן היבול של שנת תשי"ד, ואלו יכול השעורה היה בשנת תשט"ו קטן מן היבול בשנת תשי"ד, הן עקב הקטנת שטחי המזרע והן עקב הבצורת.

במשך עונת ההדרים של שנת תשי"ד יוצאו 7.1 מיליון תיבות פרי הדר בערך של 32.0 מיליון דולר, לעומת 8.1 מיליון תיבות בערך של 34.5 מיליון דולר בעונת תשי"ג. בעונת תשי"ד הגיע השוק המקומי של פרי הדר ל-102,000 טונות לעומת 141,000 טונות בעונה הקודמת. בעונה האחרונה חלה איפוא ירידה ב-12 אחוז בהיקף היצוא של הדרים (שהיתה מלווה בירידה של 7 אחוזים בלבד בערך היצוא, הודות לעליית מחירי הדרים בעונה האחרונה); וירידה של 28 אחוז בשוק המקומי.

תעשייה

הייצור התעשייתי עלה אף הוא במידה מרובה בחמשת החודשים הראשונים של שנת 1955. עדות לכך היא העליה 21 אחוז במכירת זרם החשמל לתעשייה, עליה של 11 אחוז במדר ימי העבודה והגידול של 12 אחוז ביבוא חומ"רי גלם, (המיוצרים בעיקרם לתעשייה) כמפורט בטבלה הבאה:

סימני היכר לגידול הייצור התעשייתי

גידול באחוזים	1955 I-V	1954 I-V	התקופה	היחידה	
21	92.900	76.860	ינואר-אפריל	אלפי קו"ש	מכירות זרם חשמל לתעשייה
11	101	92.5	ינואר-מאי	מדד ממוצע	מדד ימי עבודה לפועלים בתעשייה
12	71.4	60.5	ינואר-מאי	מיליוני דולרים	יבוא חומרי-גלם לתעשייה

הנתונים המצויים על ייצור מספר מוצרים תעשייתיים, מציינים אף הם את מגמת העליה בהיקף הייצור התעשייתי. מספר דוגמאות לכך מובאות בטבלה הבאה:

בחודשים הראשונים של שנת 1955 חלה עלייה ניכרת ברמת הייצור והתעסוקה בהשוואה לחודשים המקבילים של שנת 1954, שהצטיינה אף היא ברמה גבוהה של פעילות כלכלית. הייצור החקלאי והתעשייתי המשיכו לגדול בקצב מהיר וממדי האבטלה צומצמו צמצום נוסף. ערך היבוא גדל ביחס לתקופה המקבילה אשתקד, ואילו ערך היצוא נשאר ללא שינוי. באופן זה עמדה לרשות המשק כמות נוספת של מוצרים ושרותים מייצור מקומי ומיבוא, שאיפשרה הרחבת ההשקעות והתצרוכת כאחד.

עם זאת עלו אמצעי התשלום בקצב מהיר כתוצאה מהמרת יתרות מטבע חוץ במטבע ישראלי ומהרחבת האשראי לממשלה ולציבור. המחירים עלו במחצית הראשונה של השנה במידה מועטת בלבד, משום שכנגד כוח הקנייה שנתוסף הועמד היצע מוגבר של מוצרים מייצור מקומי ומיבוא גם יחד.

המגמות שצוינו תוארנה להלן במפורט על-פי החומר הסטטיסטי המצוי לחודשים הראשונים של שנת 1955.

רמת הייצור והתעסוקה

חקלאות

על-פי היקף שיווק התוצרת החקלאית, היה הייצור החקלאי בחודשים ינואר-מאי 1955 גבוה במידה רבה מאשר בחודשים המקבילים אשתקד. בתקופה זו גדל שיווק הביצים ב-32 אחוז, העופות ב-132 אחוז, החלב ב-10 אחוזים, הירקות ב-31 אחוז, תפוחי-אדמה ב-32 אחוז, הדגים ב-70 אחוז והפירות ב-25 אחוז, כפי שמראה הטבלה הבאה:

שיווק מאורגן של תוצרת חקלאית

היחידה	1954 I-V	1955 I-V	גידול באחוזים	
אלפי ליטרים	46.360	50.980	10	חלב
אלפים	129.130	170.580	32	ביצים
טון	2.520	5.830	132	עופות
טון	44.650	58.410	31	ירקות
טון	14.750	19.460	32	תפוחי-אדמה
טון	2.680	3.530	70	דגים
טון	720	900	25	פירות (פרט לפרי הדר)

העלייה בשיווק התוצרת החקלאית המתוארת לעיל נובעת בעיקרה מהרחבת שטחי העיבוד ומהבשלת ההשקעות שנעשו בשנים הקודמות, וכן מתנאי מזג האויר בחודשי החורף בשנה זו, שהיו נוחים באופן מיוחד לגידולי שלחין.

לעומת העלייה בשיווק הירקות ב-5 החודשים הראשונים של שנת 1955, חלה ביוני וביולי ירידה ניכרת בשווקם של כמה סוגי ירקות, בהשוואה לשווק בחודשים המקבילים של שנת 1954. כמות הירקות, מלונים ואבטיחים, שנמכרה

הייצור התעשייתי

גידול באחוזים	1955 I-IV	1954 I-IV	היחידה	
18	218,716	184,896	טון	מלט
18	5,480	4,654	טון	שמנים מזוקקים
11	2,589	2,331	טון	ריבות
9	3,052	2,792	טון	ירקות ופירות משומרים
45	22,749	15,715	טון	סופר פוספטים
73	17,267	9,951	טון	תומצה גפריתנית
36	58,573	43,004	יחידות	צמיגים
39	281,955	202,160	טון	לוחות אסבסט

בנייה

בארבעת החודשים הראשונים של השנה גדל היקף הבנייה בשעור ניכר ביחס לאותם החודשים אשתקד. סימני ההיכר להתרחבות הבנייה מובאים בטבלה הבאה:

היקף הבנייה

גידול באחוזים	1955 I-IV	1954 I-IV	היחידה	
21	70	58	מדד ממוצע	מדד ימי עבודה בבנייה
16	8,240	7,100	מספר חדרים אלפי מ"ר	התחלת בנייה בערים ובמושבות
5	282	268	אלפי טון	מכירה מקומית של מלט(1)
12	180	161	אלפי טון	

תעסוקה

בד בבד עם עליית הייצור עלתה גם רמת התעסוקה. הממוצע היומי של דורשי העבודה הרשומים בלשכות היה בחמשת החודשים הראשונים של 1955 10,450 איש. לפי זה נצטמצמה האבטלה כמעט בשליש, לגבי החודשים המקבילים בשנת 1954 (15,360 מובטלים), שאף בהם היתה האבטלה נמוכה ב-20 אחוז בערך ביחס לאותם החודשים בשנת 1953.

סחר חוץ

בששת החודשים הראשונים של 1955 עלה ערך היבוא ב-12.9 מיליון דולר על ערך היבוא באותם החודשים אשתקד, בעוד שבערך היצוא לא חל כמעט שינוי. המספרים על היבוא, היצוא והגרעון המסחרי ניתנים בטבלה הבאה:

המאזן המסחרי

(במיליוני דולרים)

גידול באחוזים	גידול	1955 I-VI	1954 I-VI	
9	12.9	161.6	148.7	יבוא
-	0.5	55.7	55.2	יצוא
13	12.4	105.9	93.5	גרעון מסחרי

(1) הייצור פחות היצוא.

חלוקת היבוא של החודשים ינואר-מאי לפי הייעוד הכלכלי מראה כי חלה אמנם ירידה ב-4.5 מיליון ל"י ביבוא מוצרי תצרוכת אבל לעומת זאת עלה יבוא חומרי הגלם, המיועדים בעיקרם לייצור מוצרי תצרוכת, ב-10.9 מיליון ל"י. כן חלה עלייה ב-3.9 מיליון ל"י ביבוא נכסי השקעה כפי שמראה הטבלה הבאה:

היבוא לפי הייעוד הכלכלי

(במיליוני דולרים)

שינוי	1955 I-V	1954 I-V	
- 4.5	23.5	28.0	נכסי תצרוכת
+ 10.9	71.4	60.5	חומרי-גלם
+ 1.4	13.4	12.0	דלק וחומרי סיכה
+ 3.9	27.4	23.5	נכסי השקעה
+ 11.7	135.7	124.0	סה"כ

בערך הכלכלי של היצוא לא חל כמעט שינוי לעומת השנה הקודמת. בתקופה הנדונה ירד יצוא פרי הדר, ב-1.4 מיליון דולר, יצוא המכונות וחלקיהן ירד ב-2.1 מיליון דולר; ומאידך עלה יצוא היהלומים ב-1.9 מיליון דולר, שאר היצוא התעשייתי עלה ב-2.8 מיליון דולר, וכן היתה עלייה ב-0.2 מיליון דולר ביצוא חקלאי.

חלוקת היצוא לחודשים ינואר-אפריל לפי סוגי המוצרים מובאת בטבלה הבאה:

הרכב היצוא

(במיליוני דולרים)

שינוי	1955 I-IV	1954 I-IV	
- 1.4	25.8	27.2	פרי הדר
+ 0.2	0.9	0.7	תוצרת חקלאית אחרת
- 1.2	26.7	27.9	סה"כ תוצרת חקלאית
+ 1.9	6.2	4.3	יהלומים
- 2.1	1.3	3.4	מכונות וחלקיהן
- 0.3	1.8	2.1	תוצרת מזון תעשייתית
+ 0.7	2.1	1.4	מוצרי הלבשה וטקסטיל
+ 0.6	1.4	0.8	חמרי בניין
+ 0.1	0.8	0.7	תרופות, צבעים וכימיקלים
+ 0.7	1.1	0.4	צמיגים ואבובים
+ 1.2	3.5	2.3	יצוא תעשייתי אחר
+ 1.6	44.9	43.3	סה"כ

אמצעי תשלום ואשראי

אמצעי התשלום

במחצית השנה הראשונה של שנת 1955 עלו אמצעי התשלום בסכום של 50.9 מיליון ל"י, שהם 14.6 אחוז, בהשוואה ל-40.8 מיליון ל"י, שהם 14.1 אחוז, באותם החודשים אשתקד. השעור החודשי הממוצע של עליית אמצעי התשלום בתחילת 1955 היה, איפוא, 8.5 מיליון

ל"י או כ-2.4 אחוז. פקדונות עו"ש גדלו בחודשים ינואר-יוני 1955 ב-32.6 מיליון ל"י וסכום המטבע שבידי הציבור גדל ב-18.3 מיליון ל"י, כפי שמראה הטבלה הבאה:

עליית אמצעי התשלום

(במיליוני ל"י)

סוף חודש	מטבע בידי הציבור	פקדונות עובר-ישוב	סה"כ אמצעי תשלום
דצמבר 1954	146.6	201.9	348.5
יוני 1955	164.9	231.5	399.4
עלייה	18.3	32.6	50.9
עלייה באחוזים	12.5	16.1	14.6
דצמבר 1953	128.0	162.1	290.1
יוני 1954	140.2	190.7	330.9
עלייה	12.2	28.6	40.8
עלייה באחוזים	9.5	17.6	14.1

באשראי נתאפשרה על-ידי הרחבתו על-ידי אותם מוסדות בנקאיים שלא נצלו בחודש דצמבר 1954 את מלוא מכסת האשראי שהיו רשאים לתיתה בהתאם להוראות על ייצוב האשראי

באותה תקופה הוגדל האשראי לציבור מתוך פקדונות הממשלה השונים, כדלקמן: מתקציב הפיתוח ומפקדונות מיוחדים ב-14.1 מיליון ל"י; ליבואני סחורות מהשילומים ומהמענק האמריקני ב-6.8 מיליון ל"י; לחייבי מס הכנסה ב-10.6 מיליון ל"י ולמפיצי איגרות המלווה העממי ב-0.3 מיליון ל"י.

אשראי לממשלה

גם האשראי לממשלה הורחב במחצית הראשונה של שנת 1955. הפירוט החודשי של האשראי לממשלה ניתן בטבלה הבאה:

האשראי לממשלה במטבע ישראלי

(במיליוני ל"י)

סוף חודש	בבנק ישראל	במוסדות בנקאיים	פחות: פקדונות עו"ש של הממשלה במוסדות בנקאיים	אשראי נטו
דצמבר 1954	11.1	7.3	10.5	7.9
ינואר 1955	15.2	4.9	9.1	11.0
פברואר	15.6	2.8	7.6	10.8
מרס	—	2.1	7.7	—
אפריל	20.5	3.5	8.6	15.4
מאי	23.6	2.1	6.1	19.6
יוני	27.3	2.9	5.5	24.7

אשראי לציבור

מסוף דצמבר 1954 עד סוף יוני ש.ז. הורחב האשראי לציבור שניתן מאמצעי המוסדות הבנקאיים בסכום של 10.7 מיליון ל"י, שהם 4.2 אחוזים, כתוצאה מעליית האשראי במטבע ישראלי ב-17.3 מיליון ל"י וירידת האשראי במטבע חוץ ב-6.6 מיליון ל"י. כמו-כן הורחב האשראי לציבור בסכום של 4.1 מיליון ל"י עד לסוף יוני ש.ז. ע"י פעולת הרידיסקונטו של בנק ישראל. מספרים חודשיים על היקף האשראי הבנקאי לציבור ניתנים בטבלה הבאה:

אשראי בנקאי לציבור

(במיליוני ל"י)

סוף חודש	ע"י מוסדות בנקאיים		סה"כ
	במטבע ישראלי	במטבע חוץ	
דצמבר 1954	216.5	12.5	229.0
ינואר 1955	220.6	11.3	231.9
פברואר	228.4	10.4	240.0
מרס	231.9	7.7	240.6
אפריל	231.5	5.6	238.4
מאי	233.9	5.7	241.4
יוני	233.8	5.9	243.8

מסוף דצמבר 1954 עד לסוף יוני 1955, גדלו אפוא, ההלוואות לממשלה נטו במטבע ישראלי בסכום של 16.8 מיליון ל"י. כמו-כן עלה סכום שטרי האוצר בידי בנק ישראל וכידי מערכת הבנקאות מ-47.3 מיליון ל"י בסוף דצמבר 1954 ל-63.3 מיליון ל"י בסוף יוני 1955 (מכלל זה היו בידי מערכת הבנקאות שטרי אוצר בסכום של כ-200,000 ל"י בלבד). העלייה באשראי לממשלה היא תופעה אופיינית לתחילת שנת הכספים.

מחירים

מדד המחירים לצרכן עלה ב-4 נקודות, או בפחות מ-2 אחוזים במחצית הראשונה של שנת 1955, לעומת עלייה ב-2 נקודות בלבד במחצית הראשונה של שנת 1954. מדד המחירים הסיטוניים עלה במחצית הראשונה של שנת 1955 ב-2.6 אחוזים. מדד הוצאות הבנייה עלה ב-4.3 אחוזים, לעומת 15.7 אחוז בתקופה אשתקד. (העלייה הגדולה במדד הוצאות הבנייה בשנת 1954 היתה בחלקה תוצאה של העלאת השער ליבוא חמרי בניין).

הרחבת אשראי בסכום של כ-6.1 מיליון ל"י נעשתה מתוך ההון העצמי המוגדל של בנק ישראל לחקלאות ומפקדונות מיוחדים של הממשלה. 2 מיליון ל"י נוספים מתוך האשראי המורחב מהוים עלייה בסכומי הרבית שה-מוסדות הבנקאיים זוקפים מראש לחשבון לקוחותיהם עם מתן הלוואות לתקופה של למעלה משנה. שאר העלייה

מדדי המחירים

מדד הוצאות הבנייה	מדד המחירים הסיטוניים	מדד המחירים לצרכן	
365.6 377.1	1267 1301	228 232	דצמבר 1954 יוני 1955
11.5 4.3	34 2.6	4 1.7	עלייה בנקודות עלייה באחוזים
300.6 356.5	1155 1202	212 214	דצמבר 1953 יוני 1954
55.9 15.7	47 4.7	2 0.9	עלייה בנקודות עלייה באחוזים

מכירת היינות במחצית הראשונה של שנת 1955 עלתה ב-30 אחוז על הכמות שנמכרה במחצית הראשונה של שנת 1954.

מכירת זרם חשמל לשימוש ביתי עלתה מ-146 מיליון קו"ש בשליש הראשון של שנת 1954 ל-166 מיליון קו"ש בשליש הראשון של שנת 1955 - עלייה של 13.5 אחוז. אף השוואות מספרי הייצור והשיווק של מוצרי תצרוכת שונים, במיוחד של מוצרים חקלאיים, מראים על עלייה ניכרת בהיקף הצריכה המקומית שלהם.

השקעות

הנתונים המצויים בידינו מעידים על עליית היקף ההשקעות במחצית הראשונה של שנת 1955. הוצאות תקציב הפיתוח עלו בששת החודשים הראשונים של שנת 1955 ב-39.0 מיליון ל"י, או ב-42 אחוז, על ההוצאות בתקופה המקבילה בשנת 1954, כמתואר בטבלה הבאה:

הוצאות תקציב הפיתוח
(במיליוני ל"י)

שינוי	1955		1954		
	במיליוני ל"י	I-VI	I-VI		
83.3 +	23.0 +	50.6	27.6	חקלאות, פיתוח הערבה ותעלת הירדן	
98.0 +	14.7 +	29.7	15.0	תעשייה, מתצבים, מיכרות וחשמל	
20.0 +	1.5 +	9.0	7.5	דואר ותחבורה	
30.8 +	4.1 +	17.4	13.3	שיכון	
14.9 -	4.3 -	24.5	28.8	שונות	
42.3 +	39.0 +	131.2	92.2	סה"כ	

באם נקבל את מדד הוצאות הבנייה כבסיס לחישוב כללי ביותר של עליית מחירי ההשקעות, נוכל להעריך את עליית ההיקף הממשי של ההשקעות מתקציב הפיתוח ב-33 אחוז בקירוב.

גם בהשקעות הפרטיות חלה כנראה עלייה בחודשים הראשונים של שנת 1955. לפי הרישומים של "מרכז ההשקעות" הגיע סכום ההשקעות שאושרו במחצית הראשונה של 1955 ל-2.3 מיליון ל"י ו-7.6 מיליון דולרים לעומת 0.1 מיליון ל"י ו-0.6 מיליון דולר במחצית הראשונה של 1954. לעומת 38 מפעלים בעלי הון של 6.7 מיליון ל"י ושל 10 מיליון דולרים שהחלו בייצור במחצית הראשונה של שנת 1954, החלו בייצור במחצית הראשונה של שנת 1955, 56 מפעלים בעלי הון של 15.6 מיליון ל"י ו-9.7 מיליון דולרים.

בשווקים הבלתי רשמיים לדולרים ולזהב פעלה מגמה של ירידה בתקופה הנסקרת. מסוף דצמבר ועד סוף יוני ירד שער הזהב ב-13.5 אחוז ושער הדולר ב-9.4 אחוזים.

תצרוכת והשקעות

הרחבת אמצעי התשלום, שהביאה לידי הגברת כוח הקנייה של הציבור, ותוספת המוצרים שעמדו לרשות המשק מייצור מקומי ומיבוא איפשרו עלייה ברמת התצרוכת וההשקעות כאחד, אשר עליה מצביעים סימני היכר שונים שיצוינו להלן.

תצרוכת

הגדלת הייצור והיבוא של מוצרי תצרוכת וחומרי גלם לתעשייה (המייצרת בעיקר מוצרי תצרוכת), לא היו מלווים בעלייה ביצואם של מוצרים אלו. תוספת הייצור והיבוא איפשרו עלייה ברמת התצרוכת אשר כמה וכמה סימני הכר מצביעים עליה.

מכירת סחורות תצרוכת על-ידי "המשביר המרכזי" עלתה במידה רבה. אף כי מכירות אלו אינן יכולות לשמש מדגם למכירת סחורות תצרוכת במשק כולו, הרי הן מייצגות חלק ניכר מכל המכירות. הקף העלייה במכירת רות "המשביר המרכזי" לפי ערכן הריאלי המשוער מובא בטבלה הבאה:

העלייה במכירות המשביר המרכזי

הסוג	הפדיון באלפי ל"י		עלייה באחוזים	(1) עליית מחירים	עלייה ממשית באחוזים
	1954 I-VI	1955 I-IV			
מכולת כלי בית, נייר ומכשירי כתיבה	9,570	11,280	18	2.8	15
מוצרי הלבשה והנעלה	1,910	2,370	24	4.9	18
סה"כ נכסי תצרוכת	12,850	15,930	24		19

(1) לפי הסעיפים המתאימים במדד יוקר המחיה.